

บทนำ

วิชาภูมิศาสตร์เศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งของวิชาภูมิศาสตร์มนุษย์ (Human Geography) ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจโลก (World Economic Geography) ประกอบด้วยวิชาภูมิศาสตร์ (Geography) และเศรษฐศาสตร์ (Economics)

ความหมาย

ภูมิศาสตร์ คือ วิชาที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติกับทางสังคมที่ปรากฏอยู่ในดินแดนต่างๆ ของโลก การศึกษาวิชาภูมิศาสตร์แผนใหม่ต้องศึกษาอย่างมีเหตุผล โดยอาศัยหลักเกณฑ์ทางภูมิศาสตร์หรือหลักเกณฑ์ทางสถิติ ข้อเท็จจริงจากวิชาในแขนงที่เกี่ยวข้องกันมาพิจารณาโดยรอบคอบ¹

เศรษฐศาสตร์ คือ วิชาที่ศึกษาถึงกระบวนการกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การแลกเปลี่ยนสิ่งต่างๆ และการบริโภค ดังนั้น ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจรวมความแล้วหมายถึง วิชาภูมิศาสตร์แขนงหนึ่งที่ศึกษาถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับการครองชีพของมนุษย์ มีการศึกษาถึงทรัพยากรธรรมชาติ การผลิต การใช้ ซึ่งรวมอยู่ในประเภทเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม การคมนาคมขนส่ง การค้า และการบริการของประชากรในดินแดนต่างๆ ของโลก²

องค์ประกอบสำคัญของวิชาภูมิศาสตร์เศรษฐกิจโลกที่สำคัญ ได้แก่ การผลิต การแลกเปลี่ยน และการบริโภค

การผลิต (Production) ซึ่งจำแนกเป็น 3 ชั้น คือ การผลิตขั้นต้น การผลิตขั้นที่สอง และการผลิตขั้นที่สาม

---

¹ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ภูมิศาสตร์ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน หน้า 147

²ค. หน้า 122

การผลิตขั้นต้น (Primary production) คือ การผลิตสินค้าจากภาวะธรรมชาติเป็นการผลิตแบบง่าย ๆ ตั้งแต่สมัยโบราณ ได้แก่ การผลิตวัตถุดิบที่ได้จากการสกัดกรรมกรรมประมง การทำป่าไม้ การทำเหมืองแร่ ฯลฯ

การผลิตขั้นที่สอง (Secondary production) คือ การผลิตที่เปลี่ยนรูปแบบสิ่งของให้มีคุณค่าเพิ่มขึ้น ได้แก่ อุตสาหกรรมประเภทต่างๆ เช่น โรงงานถลุงเหล็ก โรงสีข้าว โรงงานน้ำตาล ฯลฯ

การผลิตขั้นที่สาม (Tertiary production) คือ กิจกรรมในด้านการบริการ (Services) ที่ส่งเสริมการผลิตขั้นที่หนึ่งและสอง ให้ถึงผู้บริโภคเร็วขึ้น ได้แก่ การบริการของธนาคาร การสอน การรับจ้าง นายช่างต่างๆ นักกฎหมาย นักดนตรี การค้า ฯลฯ

นอกจากการผลิตแล้วยังประกอบด้วย การแลกเปลี่ยนและการบริโภค

การแลกเปลี่ยนหรือการจำแนกแจกจ่าย (Distribution) คือ การเพิ่มคุณค่าให้แก่สินค้าแล้วจำแนกแจกจ่าย แลกเปลี่ยนกันตามความเหมาะสม ที่ได้ผลิตไม่ได้ก็จำเป็นต้องนำสินค้าจากแหล่งที่ผลิตได้มาบริการให้โดยเพิ่มราคาค่าขนส่งไปบ้าง การปฏิบัติดังกล่าวก่อให้เกิดการขายส่ง หรือขายปลีกขึ้นได้

การบริโภค (Consumption) เป็นกิจกรรมขั้นสุดท้ายในระบบเศรษฐกิจการบริโภคสินค้าจำแนกเป็นการบริโภคให้หมดสิ้นไป เช่น อาหารและเชื้อเพลิง อีกประเภทหนึ่งคือ การบริโภคได้หลายครั้งแม้จะสึกหรอไปบ้าง เช่น เครื่องยนต์ เสื้อผ้า และของใช้ประจำบ้าน เป็นต้น

วิธีการศึกษาภูมิศาสตร์เศรษฐกิจโลก ตามวิธีการของ อเล็กซานเดอร์ นักภูมิศาสตร์เศรษฐกิจได้จำแนกวิธีการศึกษาไว้ 3 ประการคือ

1. ต้องทราบว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้น ๆ อยู่บริเวณใด โดยศึกษาจากแผนที่เฉพาะเรื่องจะช่วยให้ทราบและเข้าใจรวดเร็วขึ้น เช่น แหล่งปลูกฝ้าย ข้าวโพด ข้าวสาลีของโลก ฯลฯ

2. ต้องทราบว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจแต่ละบริเวณมีลักษณะอย่างไร เหตุใดจึงแตกต่างกัน โดยใช้วิธีการสังเกตถึงความแตกต่างของสิ่งที่ต้องการทราบ เช่น การปลูกฝ้าย หรือข้าวสาลี ต้องศึกษาขนาด ชนิด ฤดูกาลที่ปลูกและเก็บเกี่ยว เป็นต้น

3. ต้องทราบถึงปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ได้แก่

— การวิเคราะห์เกี่ยวกับเหตุและผล เช่น การเลี้ยงสัตว์ ในออสเตรเลีย จึงแตกต่างจากประเทศในทวีปยุโรป

— การวิเคราะห์ถึงปรากฏการณ์ทางกายภาพและวัฒนธรรมทางกายภาพ ได้แก่ ลักษณะภูมิประเทศ ความสูงของพื้นที่ ภูมิอากาศ ความชื้น ดิน ป่าไม้ น้ำและอื่น ๆ ที่มีผลต่อกิจกรรม

— ทางวัฒนธรรม ได้แก่ การศึกษา การแต่งกาย สภาพสังคม การปกครอง ศาสนา และการค้า

— การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ ทั้งภายในเขตและนอกเขต ความสัมพันธ์ภายในเขตหรือพื้นที่ ได้แก่ ความแตกต่างของอุณหภูมิหรือปริมาณน้ำฝนในช่วงฤดูหนาว และฤดูร้อน อื่นๆ ได้แก่ เครื่องจักร และการขนส่ง

ความสัมพันธ์ภายนอกเขตหรือพื้นที่ ได้แก่ ตลาดเมืองท่า แหล่งวัตถุดิบ และแหล่งแรงงาน เป็นต้น

— การวิเคราะห์หาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ โดยนำค่าตัวเลขทางสถิติมาพิจารณาทำให้เชื่อถือได้ดียิ่งขึ้น เช่น ผลผลิตในแต่ละปีเพิ่มขึ้นหรือลดลง ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบกับผลผลิตแต่ละชนิด เป็นต้น

ประโยชน์ของวิชาภูมิศาสตร์เศรษฐกิจโลก เมื่อศึกษาวิชานี้ตามแนวความคิดดังกล่าวจะช่วยให้มีความรู้ ความเข้าใจ และบอกถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในภูมิภาคต่างๆ ของโลกได้สามารถอธิบายถึงปัจจัยที่กำหนดที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม กิจกรรมต่างๆ ทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพของประชากรในโลก ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการวิเคราะห์ทางภูมิศาสตร์สาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

นับว่าการศึกษาวิชาภูมิศาสตร์เศรษฐกิจโลกจำเป็นแก่นักเรียนและผู้สนใจทั่วไป ที่ศึกษาพิจารณาหลักเกณฑ์ และรายละเอียดที่จะกล่าวถึงในบทต่อไป